

Kocatepe İslami İlimler Dergisi
Journal of Kocatepe Islamic Sciences

e-ISSN: 2757-8399

cilt / volume: 5 • sayı/issue: 2 •(Aralık/December 2022): 597-616

İslam Hukuku ve Türk Medenî Kanunu'nda İddet

İddah in Islamic Law and the Turkish Civil Code

Şeyma ÜLGER NALBANT

Doktora Öğrencisi, İbn Haldun Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi
İslam Hukuku Anabilim Dalı
PhD Student, Ibn Haldun University, Faculty of Islamic Sciences
Department of Islamic Law
İstanbul/Türkiye

✉ seyma.ulger@stu.i.hu.edu.tr orcid.org/0000-0002-6271-7483

Makale Bilgisi / Article Information

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 30.09.2022

Kabul Tarihi / Accepted: 11.12.2022

Yayın Tarihi / Published: 15.12.2022

Atıf/Cite as: Nalbant Ülger, Şeyma. "İslam Hukuku ve Türk Medenî Kanunu'nda İddet". *Kocatepe İslami İlimler Dergisi* 5/2 (Aralık 2022): 597-616. <https://doi.org/10.52637/kiid.1182738>

İntihal/Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi/This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Published by: Afyon Kocatepe University • <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kiid> • kiid@aku.edu.tr

© Şeyma ÜLGER NALBANT | Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 (CC BY-NC) International License

İslam Hukuku ve Türk Medenî Kanunu'nda İddet

Öz

Herhangi bir sebepten dolayı sona eren bir nikah akdinin ardından beklenmesi gereken süreyi ifade eden iddet, içerisinde birçok hikmeti barındıran bir zaman dilimidir. İslam hukukunda "iddet" olarak bilinen bu durum Türk Medenî Kanunu'nda "bekleme süresi" olarak ifade edilmektedir. İslam hukukunda ve Medenî Kanun'da iddetin mahiyeti ve amacı birçok açıdan farklılık arz etmektedir. Bu farklılıkların en önemlisi kaynak bakımından olup İslam hukukunda "iddet" olarak isimlendirilen bu zaman diliminin kaynağı Kur'ân-ı Kerîm'deki ilgili ayetler ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'den rivayet edilen hadisler iken, Medenî Kanun'da ise "bekleme süresi" olarak adlandırılan bu sürenin kaynağı İsviçre Medenî Kanunu'dur. Diğer bir farklılık ise İslam hukukunda iddetin hem dünyevî hem uhrevî yönleri bulunurken Medenî Kanun'daki bekleme süresi ise sadece dünya hayatına yönelik hukukî bir durumu ifade etmektedir. Söz konusu farklılıklar iddetin ortaya çıkardığı hukukî sonuçları kimi zaman doğrudan etkilemektedir. İslam hukukunda iddet; boşanma, ölüm, hamile kadının ve kocası mefkûd (gaip) olan kadının iddeti gibi farklı çeşitlere sahiptir ve bu çeşitlere göre kadının iddet süresi farklılık göstermektedir. Bu doğrultuda İslam hukukunda genel anlamda sabit ve standart bir iddet süresinden bahsetmek mümkün değildir. Medenî Kanun'da ise iddetin çeşitleri sınırlı olup iddet süresi Kanun'da muayyen şekilde üç yüz gün olarak belirlenmiştir. Bunda, esas alınan İsviçre Medenî Kanunu'nda en uzun gebelik süresinin üç yüz güne tekabül etmesi ve kadının önceki evliliğinden hamile olup olmadığının tespiti için bu sürenin yeterli görülmesi etkili olmuştur. Kadının hamile olmadığını doktor raporuyla ispat etmesi halinde ise bekleme süresinden muaf tutulmaktadır. İslam hukukunda sahîh nikah sonucu iddetin gerekliliği için nikah bağı oluştuğu andan itibaren kadın ve erkek arasında sahîh halvet veya zıfafın meydana gelip gelmediğine bakılmaktadır. Fâsid nikahta ise halvetin iddeti gerektirip gerektirmediği hususunda farklı görüşler bulunmakla birlikte cumhura göre cinsel birliktelik gerçekleştiyse evlilik bağının boşanma, fesih veya kocanın ölümü ile sona ermesi halinde kadına iddet gereklidir. Eğer kadın ve erkek arasında cinsel birliktelik gerçekleşmediği biliniyorsa kadına iddet gerekli değildir. Bu tarz şartların yer almadığı Kanun'da ise boşanma veya kocanın vefatı akabinde kadının beklemesi gereken süre için resmî olarak nikahın vuku bulmuş olması yeterlidir. Nikah, hangi amaçla veya hangi şekilde gerçekleşirse gerçekleşsin resmî olarak sona erdiği andan itibaren kadının bekleme süresi başlamaktadır. İslam hukukunda ve Kanun'da iddetin bağlayıcılığı ise üzerinde konuşulması gereken bir diğer önemli konudur. İslam hukuku ve Türk Medenî Kanunu'na göre iddetin mahiyeti ve farklılıklarının incelendiği bu makalede iki hukuk sisteminin iddete bakış açısı farklı başlıklar altında analiz edilmiştir. Çalışmanın hedefi, iddetin İslam hukuku ve TMK'daki niteliğine dair değerlendirmeler yapmak ve iki hukuk sisteminin birbiriyle benzeştiği ve ayrıştığı noktaları tespit etmektir. Makale, günümüzde tatbik ettiğimiz Türk Medenî Kanunu'nun ve hükümlerini uygulamakla mükellef olduğumuz İslam hukukunun aile hukuku alanında oldukça önemli olan iddet merkezinde benzerlik ve farklılıkların ortaya konulması açısından oldukça önemlidir. Bundan dolayı çalışma, ilgili konuyu kapsayıcı bir şekilde ele alması açısından önem arz etmektedir. Bu noktada iddete ve bekleme süresine dair çalışmalar incelendiğinde araştırma ve incelemelerin çoğunlukla sadece bir hukuk sistemiyle sınırlı tutulduğu ve oldukça dar bir çerçevede ele alındığı görülmektedir. Bu açıdan ortak hukukî bir konunun İslam hukuku ve Medenî Kanun'da ayrıntılı bir şekilde ele alınması çalışmanın hem önemi hem de özgünlüğünü ortaya koymaktadır. Son olarak bu makale, İslam hukuku ve Medenî Kanun'da incelenmeyi bekleyen pek çok ortak hukukî meselenin mukayeseli olarak ele alınması açısından birçok yeni çalışmaya da örneklik teşkil edecektir.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, Türk Medenî Kanunu, İddet, Bekleme Süresi, Boşanma, Ölüm.

'Iddah in Islamic Law and the Turkish Civil Code**Abstract**

'Iddah, which expresses the period to wait after a marriage contract that ends for any reason, is a time period that contains many wisdoms. This situation, known as *'iddah* in Islamic law, is referred to as "waiting period" in the Turkish Civil Code. The nature and purpose of *'iddah* in Islamic law and the Turkish Civil Code differ in many respects. One of the most important of these differences is the source of *'iddah* in Islamic law and in the Turkish Civil Code. While the source of this period is the verses in the Qur'an and hadiths were narrated from the Prophet (PBUH) in Islamic Law, in the Turkish Civil Code, is the Swiss Civil Code. Another difference is that while there are both worldly and otherworldly aspects of *'iddah* in Islamic law, the waiting period in the Turkish Civil Code only expresses a legal situation for worldly life. Having different approaches in terms of otherworldly and worldly, sometimes directly affects the legal consequences of *'iddah* as discussed in more detail in the study. In Islamic law, there are different types of *'iddah* such as divorce, death and birth, and the *'iddah* of the absent husband (*mafqud*), and according to these types, the *'iddah* period of the woman differs. In this respect, it is not possible to talk about a fixed and standard period of *'iddah* in Islamic law. In the Civil Code, the types of the waiting periods are limited and the duration of the waiting period is determined as a fixed period of three hundred days. The reason why the period was determined as three hundred days is that according to the Swiss Civil Code, which is the source law of the Turkish Civil Code, three hundred days corresponds to the longest pregnancy period and it is considered sufficient to determine whether the woman is pregnant from her previous marriage. If the woman proves that she is not pregnant with a doctor's report, she is exempted from the waiting period. According to the *fuqahā*, for the necessity of *'iddah* as a result of a valid marriage, it is checked whether there has been valid seclusion or sexual intercourse between men and women from the moment the marriage bond is formed. Although there are different opinions about whether seclusion requires *'iddah* in an invalid marriage, according to the majority, if the marriage has taken place, then *'iddah* is required for the woman in case the marriage bond ends with divorce, revocation or the death of the husband. If it is known that the woman and the man do not have sexual intercourse, the *'iddah* is not necessary for the woman. The law does not seek the conditions of whether the marriage is valid or invalid or whether there is sexual intercourse between the spouses. After the divorce or the death of the husband, it is sufficient that the official marriage has taken place for the period that the woman has to wait. Regardless of the purpose or the way the marriage takes place, the waiting period of the woman begins from the moment it officially ends. The bindingness of *'iddah* in Islamic law and in the Turkish Civil Code is another important issue that needs to be discussed. There are different approaches of the two legal systems regarding the bindingness of *'iddah*, which is discussed in detail in the article. In this article, which examines the nature and differences of *'iddah* according to Islamic law and the Turkish Civil Code, the perspective of the two legal systems on *'iddah* is analyzed under the different headlines. The aim of the study is to evaluate the nature of *'iddah* in the two legal systems and to identify the points where the two legal systems complement and diverge. The article is very important in terms of analytically revealing the similarities and differences in the framework of *'iddah* which is very important in the field of family law, of the Turkish Civil Code that we apply today and of the Islamic law that we are obliged to practice. Therefore, the study is important in terms of dealing with the subject in an inclusive way. In addition, when the studies on the two legal systems are examined, it is seen that the researches and examinations are mostly limited to only one legal system and are handled in a very narrow framework. In this respect, a detailed discussion of a common legal issue in Islamic law and the Turkish Civil Code reveals both the importance and the originality of the study. Finally, this article will set an example for many new studies in terms of comparatively handling many common legal issues waiting to be examined in Islamic Law and the Turkish Civil Code.

Keywords: Islamic Law, Turkish Civil Code, *'Iddah*, Waiting Period, Divorce, Death.

GİRİŞ

Evlilik bağının herhangi bir sebepten dolayı sona ermesi yalnızca eşlerin kişisel çıkarlarını değil toplumun da çıkarlarını etkilemektedir.¹ Bundan dolayı herhangi bir sebeple sona eren evlilik neticesinde kanun koyucu tarafından bazı hukukî sonuçlar ve yükümlülükler ortaya konulmuştur. Bunlardan biri de iddettir. Bu makalede iddet, İslam hukuku ve Türk Medenî Kanun'u çerçevesinde mukayeseli bir şekilde ele alınmıştır. Bu çalışmada, konusu itibari ile iddetin arkasındaki temel sâik ve buradan yola çıkarak iki hukuk sisteminin teorik arka planının meselelere bakış açısında meydana getirdiği farklılıklar gösterilmeye çalışılmıştır. İddete dair yapılan çalışmalar incelendiğinde İslam hukuku ve Türk Medenî Kanunu'nda iddeti birlikte inceleyen bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Aile hukuku bağlamında oldukça önemli olan bu konunun detaylı bir incelemeye tabi tutulması gerektiği kanaatindeyiz. Makale, İslam hukuku ve Türk Medenî Kanunu'nda iddetin mahiyeti ve amacını kapsamlı bir şekilde ele alması bakımından oldukça özgündür.

Bu çalışmada mukayeseli olarak ele alınan iddet meselesi tanımı, başlangıç ve bitişi, çeşitleri ve hükmü açısından farklı boyutlarda tafsilatlı olarak ele alınmıştır. Bu minvalde öncelikle iddetin tanımına ve İslam hukukunda meşruiyetine dair ilgili hükümlere yer verilmiştir. Sonrasında ise Medenî Kanun'daki bekleme süresi ile ilgili hükümlere yer verilmiştir. Bu yapılırken de Türk Medenî Kanunu'nun kaynak kanunu olan İsviçre Medenî Kanunu'na da atıflarda bulunulmuştur. Bunlara ek olarak iddetin evrensel boyutunu vurgulamak adına iddetin günümüzde farklı ülkelerde uygulanışına dair örnekler de verilmiştir. Devamında ise iddet, ilk olarak İslam hukuku sonrasında da Medenî Kanun açısından ilgili başlıklar altında incelenmiş ve her bölüm sonunda iddete dair farklılıklar ve benzerlikler çerçevesinde bazı çıkarımlar ortaya konulmuştur. Sonuç kısmında ise çalışmadaki bulgular genel bir çerçevede ortaya konulmuştur.

Çalışmada İslam hukukunda iddetin mahiyeti ve hükümlerini ortaya koymak adına klasik fıkıh kaynaklarından istifade edilmiştir. Makalede fıkıh eserlerinde iddete dair yapılmış detaylı açıklamalara ve tartışmalara özellikle yer verilmemiştir. Bunun sebebi literatürde ilgili konularda bilginin çokluğu ve bu bilgileri tekrara düşmekten kaçınılmasıdır. Makalede İslam hukukunda iddet, genel hatlarıyla ele alınmıştır. İstifade ettiğimiz klasik kaynakların başında Serahsî'nin "*Mebisû't*", Kâsânî'nin "*Bedâiu's-sanâi*" ve Nevevî'nin "*Kitabu'l-Mecmu*" adlı eserleri gelmektedir. Ayrıca çağdaş araştırmacılardan Vehbe ez-Zuhaylî'nin "*el-Fıkhü'l-İslâmî ve edilletuhû*" adlı kitabına da sık sık müracaat edilmiştir. İslam hukukunda iddetle ilgili ikincil kaynaklara da atıflar yapılmıştır. Bu anlamda Üzeyir Durmuş'un "*İslâm Hukukunda İddet ve Hükümleri*" ve Fatih Karataş'ın "*İslam Hukuku Açısından İddet ve Boşanmış Kadının Evliliği*" adlı yüksek lisans tezleri iddeti kapsamlı bir şekilde ele alması bakımından çalışmamız açısından önem arz etmektedir. Bunlara ek olarak Ahmet Yaman'ın "*İslam Aile Hukuku*" adlı eseri İslam aile hukukuna dair ufuk açıcı bilgiler sunmaktadır. İslam hukuku açısından Osmanlı'da iddeti değerlendirirken "*Osmanlı Hukuk-ı Âile Kararnâmesi*" de istifade edilen kaynaklar arasında yer almaktadır. İslam hukukunda iddete dair geniş bir literatür olmakla birlikte aynıını Türk Medenî Kanunu için söylemek oldukça zordur. Kanun'un aile hukuku ve bekleme süresi ile ilgili maddelerini yorumlarken Seda Gayretli Aydın'ın "*Kadın ve Kanuni Bekleme Süresi*" ve Nüket Paksoy Erbaydar ile Aysun Balseven Odabaş'ın "*Medenî Kanunun Bekleme Süresi (İddet Müddeti) ile İlgili 132. Maddesinin Kadın Hakları ve Modern Tıptaki Gelişmeler Işığında Değerlendirilmesi*" adlı makaleleri bekleme süresine dair bize bilgi sunması ve yorum sağlaması açısından faydalı olmuştur. Fakat yine de belirtilmelidir ki Kanun'daki bekleme süresi ile ilgili daha çok çalışmanın varlığına ihtiyaç hissedilmektedir.

---

¹ Müge Vatanserver, *Eski Türk Hukukunda Boşanma ve Günümüz Hukukuyla Karşılaştırılması* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2011), 152.

1. İDDET

Arapça kökenli bir kelime olan “iddet” (إِدَّة) sözlük anlamı olarak “saymak, adet ve sayı” manalarına gelmektedir.² İslam hukuk terimi olarak ise herhangi bir sebepten dolayı sona eren bir nikah bağı neticesinde kadının yeniden evlilik yapabilmesi için beklemesi gereken zaman dilimini ifade etmektedir.³ Sâmiî gelenek ve birçok toplum ve dinde⁴ rastlanan iddet, İslam öncesi Cahiliye toplumunda kocası ölen kadının bir yıla yakın bir süre yas tutma sürecini ifade etmekteydi. İslamiyet ile birlikte kadınların mağduriyetini önlemek amacıyla iddete yönelik farklı düzenlemeler yapılarak boşanan veya kocası ölen kadın için farklı iddet şekilleri benimsenmiştir.⁵ İddet, İslam hukukunun diğer konularına nazaran Kur’ân-ı Kerîm’de ve hadislerde daha ayrıntılı bir şekilde ele alınmış ve iddetin mahiyeti, nasıl olması gerektiği ve boşanma ve ölüm iddetlerinin gereklilikleri şu şekilde belirtilmiştir:

“Boşanmış kadınlar kendi kendilerine üç ay hali beklerler.”⁶ “İçinizden ölenlerin geride bıraktıkları eşleri, kendi kendilerine dört ay on gün (iddet) beklerler.”⁷ “Kadınlarımızdan adetten kesilmiş olanlarla, henüz adet görmeyenler hususunda tereddüt ederseniz, onların bekleme süresi üç aydır. Hamile olanların bekleme süresi ise, doğum yapmalarıyla sona erer.”⁸ “Ey Peygamber, Kadınları boşamak istediğinizde, onları iddetlerini dikkate alarak boşayın ve iddetini sayın.”⁹

Yukarıdaki ayetlere bakıldığında iddetin başlama ve bitiş zamanları, yükümlülükleri ve çeşitleri hususunda Kur’ân-ı Kerîm’de kesin ve açıklayıcı bilgilerin bulunduğu görülmektedir. Bu da iddete İslam dininde ayrı bir önem verildiğini göstermektedir. İddet, hadislerde de oldukça vurgulanan bir konu olmuştur. Buna örnek olarak öncelikle Ümmü Seleme’den rivayet edilen şu hadis gösterilebilir:

“Beni Eslem’den Sübey’a adında bir kadın hamile iken kocası ölmüştü. Beni Abdi’ d-dar’ dan Ebu’-Senabil İbn Ba’kik, kadınla evlenmek istedi. Kadın onunla evlenmekten imtina etti. Adam: “Vallahi, iki müddetin sonuncusuna kadar iddet beklemedikçe evlenmen caiz değil!” dedi. Kadın yirmi gün kadar bekledi, derken nifas oldu. Sonra da Resûlullah (s.a.v.)’a gelerek durumu arz etti. Resûlullah, “Evlen!” buyurdu.”¹⁰ İddetle ilgili diğer bir hadis ise şu şekildedir: “Allah’a ve ahiret gününe inanan hiçbir kadına, herhangi bir ölen için üç günden fazla yas tutması helal değildir. Kocası bundan müstesnadır; onun için dört ay on gün (yas tutar).”¹¹

Görüldüğü üzere rivayetlerde, yeni bir evlilik için kadına iddetin gerekliliği belirtildiği gibi, iddet süresinin kadının hamile veya eşinin vefat etmiş olması durumuna göre değişebileceğine temas edilmiştir.

İslam hukukunda iddetin meşruiyetinin kaynağı olan ayet ve hadislere yer verdikten sonra iddetin İslam hukukundaki kapsamına da değinmek gereklidir. İddet, İslam hukukunda

² Ebü’t-Tâhir Mecdüddîn Muhammed b. Ya’küb b. Muhammed el-Firûzâbâdî (öl. 817/1415), *el-Kâmûsü’l-Muhîd*, thk. Mektebetü’t-Tahkiki’t-Türas fi Müesseseti’r-Risale (Beyrut: Müessesetü’l-Risâletü li’tabâatü li’n-Neşri ve’t-Tevzi’, 2005), 1193; Ömer Nasuhi Bilmen (öl. 1971), *Hukuk-ı İslâmîyye ve Istilahât-ı Fikhiyye Kamusu* (İstanbul: Bilmen Yayinevi, ts.), 2/179; Vehbe ez-Zuhaylî, *el-Fikhu’l-İslâmî ve edilletuhû* (Dimaşk: Dâru’l-Fikr, 1989), 7/ 624; Ahmet Yaman, *İslam Aile Hukuku* (İstanbul: Marifet Yayınları, 1999), 114.

³ Ebü’l-Hüseyn Ahmed b. Ebî Bekr Muhammed b. Ahmed el-Kudûrî (öl. 428/1037), *Muhtasarü’l-Kudûrî*. thk. Kamil Muhammed Muhammed Uveydet (Beyrut: Daru’l-Kütübü’l-İlmiyye, 1997), 129; Muhammed b. Ahmed Şirbîni (öl. 977/1570), *Muğni’l-Muhtâc ilâ Ma’rife Me’âni’l-Minhâc* (y.y: Dârü’l-Kütübü’l-İlmiyye, 1994), 5/78; Bilmen, *Hukuk-ı İslâmîyye*, 2/179; Zuhaylî, *el-Fikhu’l-İslâmî*, 7/624; Yaman, *İslam Aile Hukuku*, 114; H. İbrahim Acar, “İddet”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 21/466; Üzeyir Durmuş, *İslâm Hukukunda İddet ve Hükümleri* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006), 1.

⁴ Durmuş, *İslâm Hukukunda İddet ve Hükümleri*, 1.

⁵ Mustafa Baktır, “İhdâd”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 21/530.

⁶ el-Bakara 2/228.

⁷ el-Bakara 2/234.

⁸ et-Talâk 65/4.

⁹ et-Talâk 65/1.

¹⁰ Ebü’l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc el-Müslim (öl. 261/875), *Sahîhu Müslim*, nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî, (Beyrût: Dâru İhyâi’t-Turâsi’l-Arabî, ts), “Talâk”, 8.

¹¹ Ebû Abdullâh Muhammed b. İsmâîl Buhârî (öl. 256/870), *el-Câmiu’s-sahîh*, nşr. Mustafâ Dîb el-Boga, (Beyrût: Dâru İbn Kesîr, 1987), “Talâk”, 48; Müslim, “Talâk”, 9.

evlenme yaşının yanı sıra mesken ve nafaka gibi konuları da içerdiğinden ve miras gibi konularda da birçok yükümlülük için ölçü kabul edildiğinden dolayı İslam hukukunda iddete dair geniş bir literatür oluşmuştur. Klasik dönem fukahası iddeti, fıkıh kitaplarında "Bâbu'l-idde" başlığı altında veya müstakil bir bölüm halinde "Kitâbu'l-idde" bahislerinde yer vermişlerdir.¹² Bu da iddete İslam hukuku kaynaklarında ne kadar büyük bir önem atfedildiğini göstermektedir. İslam hukukunda iddete dair ayrıntılara aşağıdaki başlıklarda daha detaylı yer verilecektir. Fakat bu detaylara geçmeden önce çalışmamızın konusunun diğer bir unsuru oluşturan Türk Medenî Kanunu'nda (TMK) iddetin nasıl ele alındığından bahsetmek ileriki başlıklarda yer verilecek olan mukayeselere dair zihinlerde hazırlık oluşturması açısından faydalı olacaktır.

İslam hukukunda iddet olarak tanımlanan hukukî süre Medenî Kanun'da "bekleme süresi" olarak ifade edilmektedir.¹³ Medenî Kanun'da yer alan bekleme süresiyle ilgili 132. maddenin kaynağının İsviçre Medenî Kanunu olduğunu ifade etmeliyiz.¹⁴ Aşağıda da geleceği üzere İsviçre'den alınan kanunda toplumun ihtiyaçlarına yönelik bazı değişiklikler yapılmakla birlikte çoğu hüküm, kaynak kanunda yer aldığı şekliyle alınmıştır.¹⁵ Kaynak kanundan yer aldığı şekliyle aktarılan maddelerden biri de bekleme süresiyle ilgili maddedir.¹⁶

TMK'da incelediğimizde bekleme süresiyle ilgili herhangi bir tanıma ulaşamadığımızı belirtmeliyiz. Çalışmada günümüzde yürürlükte olan 4721 sayılı yeni "Türk Medenî Kanunu" (Medenî Kanun) esas alınacaktır. Fakat yeni kanunun oluşum sürecini görmek adına kısaca Türk Medenî Kanunu'nun nasıl oluştuğu ve geçirdiği evrelere bakmanın günümüz hukuk anlayışını kavramak adına oldukça önemli olduğu kanaatindeyiz.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda evlenme, aile ve boşanma ile ilgili konuları düzenleyen ilk kanun 1926 yılında yürürlüğe girmiştir. Cumhuriyet'in ilanından sonra yeni ve liberal bir devlet yapısı kurmak ve bunun da ancak liberal bir devlet politikası uygulayan bir Batı ülkesinin hukuk sisteminin benimsenmesiyle mümkün olacağına düşünülmesi sonucu 1926 yılında yapılan bir reform ile İsviçre Medenî Kanunu'nun Türk Hukuku'na tercümesiyle Türkiye Cumhuriyeti Anayasası oluşturulmuştur.¹⁷ 1 Ocak 2002 yılında ise 743 sayılı eski Medenî Kanun (Türk Kanunu Medenîsi)'ün gerek şekil gerekse muhteva bakımından pek çok maddesinde değişikliğe gidilmiş¹⁸ ve eski kanun yürürlükten kaldırılarak 4721 sayılı yeni bir kanun oluşturulmuştur.¹⁹ 4721 sayılı Kanun, kabul edildiği tarih olan 2002 yılından itibaren Türkiye Cumhuriyeti'nde hala geçerliliğini korumaktadır.

Yeni Kanun'da özellikle aile hukukuna dair bazı değişiklikler dikkat çekmektedir. Kanun, hazırlanırken İsviçre, Alman, Fransız Medenî Kanunu ve kısmi olarak da İtalyan Medenî Kanunu'ndan faydalanılmıştır. Ayrıca Türk ve İsviçre yargı kararları da dikkate alınarak günümüzdeki Türk Medenî Kanunu'ndaki hükümler oluşturulmuştur.²⁰ Kanun'da yapılan bu değişikliklerde eski kanunun aksine kadın-erkek eşitliğine daha çok önem verilmiş ve evlenme yaşı, evlilikteki hak ve yükümlülükler, evlilik birliğinin yönetimi, evlilik birliğinin temsili²¹ ve mal rejimi gibi noktalarda eski kanuna nazaran eşitlik ilkesi daha çok benimsenmiştir.²² 743 sayılı eski kanuna göre kadın-erkek eşitliğinde daha iyi bir konumda

¹² Acar, "İddet", 466.

¹³ Bk. Türk Medenî Kanunu, *Resmî Gazete* 24607 (8 Aralık 2001), Kanun No. 4721.

¹⁴ Seda Gayretli Aydın, "Kadın ve Kanuni Bekleme Süresi", *TBB Dergisi* 136 (2018), 275.

¹⁵ Bilge Öztan, "Medenî Kanun'un Kabulünün 70'nci Yılında Aile Hukuku", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 44/ 1 (1995), 82.

¹⁶ Aydın, "Kadın ve Kanuni Bekleme Süresi", 275.

¹⁷ Öztan, "Medenî Kanun'un Kabulünün 70'nci Yılında Aile Hukuku", 79.

¹⁸ Veysel Başpınar, "Türk Medenî Kanunu ile Aile Hukukunda Yapılan Değişiklikler ve Bu Konuda Bazı Önerilerimiz", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 52 (2003), 79-80.

¹⁹ Kanun değişikliği için bk. Türk Medenî Kanunu, *Resmî Gazete* 24607 (8 Aralık 2001), Kanun No. 4721.

²⁰ Aydın, "Kadın ve Kanuni Bekleme Süresi", 284.

²¹ Nüket Paksoy Erbaydar, Aysun Balseven Odabaş, "Medenî Kanunun Bekleme Süresi (İddet Müddeti) ile İlgili 132. Maddesinin Kadın Hakları ve Modern Tıptaki Gelişmeler Işığında Değerlendirilmesi" *Fe Dergi* 10/1 (2018), 112.

²² Başpınar, "Türk Medenî Kanunu ile Aile Hukukunda Yapılan Değişiklikler ve Bu Konuda Bazı Önerilerimiz", 80.

olan yeni Kanun, eşitlik noktasında hala yeterli görülmemekte ve Kanun'a yönelik doktrin ve uygulamada bazı eleştiriler yöneltilmektedir. Bunlardan biri de kadının evlilik başvurusu esnasında evlendirme memuruna veya nüfus idaresine yazılı başvuru yapmadığı takdirde doğrudan kocasının soyadını alması ve sonrasında kendi soyadını kullanmak istemesi halinde ise dava açmak zorunda kalmasıdır.²³ Bu ilke kadın-erkek eşitliğine aykırı gözüktüğü için eleştirilmektedir.

4721 sayılı yeni Medenî Kanun'da iddetin nasıl ele alındığına geçmeden önce 743 sayılı eski kanundaki iddetle ilgili hükme bakmak isabetli olacaktır. Kanun'daki yasal bekleme süresine ilişkin madde İsviçre Medenî Kanunu'nun 26.06.1998 tarihli Federal Kanun ile 01.01.2000 tarihinden itibaren yürürlükten kaldırılan 103. maddesine dayanarak kaleme alınmıştır.²⁴ 743 sayılı eski kanunda iddetle ilgili hüküm İkinci Fasılda "Evlenmeye Ehliyet ve Maniler" başlığı altında "Maniler" bölümünde şu şekilde yer almaktadır:

Madde 95: Kocasının vefatı veya boşanma sebebiyle dul kalan yahut evliliğinin butlanına hükmedilen kadın; vefattan, boşanmadan veya butlan hükmünden itibaren üç yüz gün geçmedikçe tekrar evlenemez. Doğurmakla müddet biter. Kadının gebe kalması mümkün olmadığı veya boşanma ile ayrılmış olan karı ve koca tekrar birbirleriyle evlenmek istedikleri takdirde, hâkim bu müddeti kısaltabilir.²⁵

Kadın için evlilik engellerinden kabul edilen bekleme süresi Kanun'da üç yüz gün olarak belirlenmiştir. Bunun sebebi ise üç yüz günün en uzun gebelik süresine tekabül etmesi ve kadının önceki evliliğinden hamile olup olmadığının tespiti için yeterli görülmesidir.²⁶ Bekleme süresiyle ilgili yukarıdaki maddeye bakıldığında aşağıda geleceği kadının dul kaldığı hallerin özellikle belirtilmesi ve hakimın bekleme müddetini kaldırmak yerine kısaltabileceğine dair ibarelere yer verilmesi açısından yeni Medenî Kanun'daki bekleme süresine dair maddeye nazaran kadının tâbi olması gereken yükümlülüklerin çerçevesini daha dar tuttuğu görülmektedir.²⁷

Yukarıda mevzu bahis olan 743 sayılı eski kanundan ayrı olarak yeni Kanun'da iddet için "Kadın için bekleme süresi" ismiyle müstakil bir bölüm tahsis edilmiştir. 2002 yılında kabul edilen yeni Kanunda bekleme süresi "Evlenme Ehliyeti ve Engelleri" başlığı altında yer alan "Evlenme engelleri" adlı bölümde şu şekilde belirtilmektedir:

Madde 132: Evlilik sona ermişse, kadın, evliliğin sona ermesinden başlayarak üç yüz gün geçmedikçe evlenemez. Doğurmakla süre biter. Kadının önceki evliliğinden gebe olmadığının anlaşılması veya evliliği sona eren eşlerin yeniden birbiriyle evlenmek istemeleri hâllerinde mahkeme bu süreyi kaldırır.

Yeni Medenî Kanun'daki bekleme süresi eski Medenî Kanun ile büyük oranda benzerlik göstermesine rağmen bazı noktalarda farklılaşmaktadır. Bunlardan ilki eski kanunda iddetin "bekleme süresi" gibi herhangi bir şekilde adlandırılmaması ve iddete dair müstakil bir başlığa yer verilmemesidir. Diğer bir nokta ise eski kanunda gebeliğin mümkün olmadığı veya eşlerin tekrar birleşmek istediği durumlarda hâkimin bekleme süresini kaldırabileceği belirtilmişken yeni Kanun'da "mahkeme bu süreyi kaldırır" ibaresi kullanılmıştır. Bunun sebebi ise bilinçli

²³ Aydın, "Kadın ve Kanuni Bekleme Süresi", 264; TMK'daki kadının soyadı ile ilgili madde şu şekildedir: "Kadın, evlenmekle kocasının soyadını alır; ancak evlendirme memuruna veya daha sonra nüfus idaresine yapacağı yazılı başvuruyula kocasının soyadı önünde önceki soyadını da kullanabilir. Daha önce iki soyadı kullanan kadın, bu haktan sadece bir soyadı için yararlanabilir." (Md. 187).

²⁴ Aydın, "Kadın ve Kanuni Bekleme Süresi", 275; "TMK'nın kaynak kanunu olan İsviçre Medenî Kanunu'nda bekleme süresi evlenme engelleri arasından çıkarılmıştır. İsviçre Medenî Kanunu'nda evlenme engelleri akrabalık, evlatlık ilişkisi ve önceki evliliğidir." Aydın, "Kadın ve Kanuni Bekleme Süresi", 275.

²⁵ "Türk Kanunu Medenîsinin Yürürlükten Kaldırılmış Hükümleri", Resmî Gazete 339 (4 Nisan 1926), Kanun No. 743.

²⁶ Aydın, "Kadın ve Kanuni Bekleme Süresi", 266.

²⁷ Erbaydar vd., "Medenî Kanunun Bekleme Süresi (İddet Müddeti) ile İlgili 132. Maddesinin Kadın Hakları ve Modern Tıptaki Gelişmeler Işığında Değerlendirilmesi", 113.

olarak hâkime bu konuda takdir yetkisi verilmemesi ve mahkemeye süreyi kaldırma zorunluluğu getirilmiş olmasıdır.²⁸

Bekleme süresiyle ilgili eski ve yeni kanun arasında bir farklılık daha bulunmaktadır. 4721 sayılı yeni Medenî Kanun'da "Batıl Olan Evlenmeler" faslında "Butlanı gerektirmeyen sebepler" başlığı altında zikredilen "Kadının bekleme süresi bitmeden evlenmesi, evlenmenin butlanını gerektirmez." (Md. 154) maddesi 743 sayılı eski kanunda bulunmamaktadır. Bu maddeye göre kadın, iddeti bitmeden başka biriyle nikahlandığında nikahı batıl olmaz. Çünkü her ne kadar iddet süresi içerisinde eski koca haricinde başka bir erkekle yeni bir evlilik yapması yasal olmasa da bu durum yapılan yeni nikahın butlanını da gerektirmemektedir.

Evlendirme Yönetmeliği'ne bakıldığında bekleme süresini tamamlamamış bir kadının evlilik başvurusunun kabul edilmediği görülmektedir. Yönetmeliğin 15. maddesinin c bendinde bekleme süresinin dolmamış olması evlenme engelleri arasında sayılmaktadır.²⁹ Oysaki yukarıdaki md. 154'e bakıldığında bekleme süresini tamamlamamış bir kadının yaptığı evliliğin Kanun tarafından batıl kabul edilmediği belirtilmektedir. Bu noktada Kanun'un bu gibi evliliklerin ihtimalini söz konusu ettiği söylenebilir. O zaman buradan yola çıkarak her ne kadar yönetmelikte bekleme süresini tamamlamamış kişilerin evlilik başvurusunun reddedildiği belirtilse de nikahlarının yapılabildiği sonucuna da ulaşılabilir. Bu noktada Kanun ve Evlilik Yönetmeliği'nin bekleme süresi içerisindeki olan kadının evliliği hususundaki hükümlerinde bir tezatlık ortaya çıkmaktadır. İddet süresi bitmeden yapılan yeni evliliğin batıl kabul edilmemesi kanaatimizce birçok suistimale ve yanlış anlaşılmaya açıktır. Zira kadının iddet süresi bitmeden eski kocası haricinde başka biriyle yapmış olduğu evliliğin batıl kabul edilmemesi Kanun'da yer alan bekleme süresinin mahiyetini değersizleştirmekte ve aynı zamanda nesep karışıklığı riskini de gündeme getirmektedir.

Yeni Medenî Kanun'daki bekleme süresinin kanundan kaldırılmasına yönelik zaman zaman bazı itirazlar dile getirilmektedir. Bu itirazlar doğrultusunda TBMM'ye bir kanun değişikliği teklifi sunulmuştur. TBMM'ye sunulan teklifin gerekçesi olarak ise iddetin İslam hukuku ile birlikte Mecelle'ye oradan da Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sına girdiği ve birçok Batı ülkesinde iddet uygulamasının olmadığı gibi sebepler belirtilmektedir. Bu gerekçelere ek olarak boşanma sonucu kadının beklemesi gereken üç yüz günün erkek için geçerli olmadığı ve erkeğin boşanma sonucu hemen evlenebilmesinin kadın-erkek eşitliğine aykırı bir tavır olduğu belirtilmektedir.³⁰ Kanun değişikliği teklifine rağmen Meclis, kanunda yer alan md. 132'nin ilgası hususunda herhangi bir değişikliğe gitmemiş ve söz konusu madde halen Kanun'da geçerliliğini korumaktadır.

TMK'daki bu maddeye yönelik eleştirilerin temelinde kadın-erkek eşitliğine aykırı olması yanında başka nedenler de bulunmaktadır. Bunlardan ilki günümüz teknolojik imkanlarıyla "hamilelik testi" (HCG) yapılarak gebeliğin kısa bir sürede öğrenilebilmesi ve DNA testiyle de babalığın ispatının yapılabileceği savunularak üç yüz günlük sürenin gereksiz görülmesidir. Diğer bir eleştiri ise Kanun'daki karinelerin birbiriyle tezat oluşturduğu yönündedir. Bunun sebebi ise "Çocuk evliliğin sona ermesinden başlayarak üç yüz gün içinde doğmuş ve ana da bu arada yeniden evlenmiş olursa, ikinci evlilikteki koca baba sayılır. Bu karine

²⁸ Aydın, "Kadın ve Kanuni Bekleme Süresi", 276.

²⁹ Evlendirme Yönetmeliği m. 15 bend c) Kadın için kanuni bekleme süresinin dolmamış olması; Boşanmış, evliliğin butlanına hükmedilmiş veya kocası ölmüş kadın, boşanma veya evliliğin butlanına dair mahkeme kararı veya kocasının ölüm tarihinden itibaren üç yüz gün geçmedikçe yeniden evlenemez. Ancak kadın üç yüz günlük süre dolmadan önce doğum yaptığı veya mahkemece bu sürenin kısaltılmasına veya kaldırılmasına karar verildiği takdirde, kadın için bekleme süresi ortadan kalkar. "Evlendirme Yönetmeliği" *Resmî Gazete* 18921 (7 Kasım 1985).

³⁰ Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulan 132. Maddenin kaldırılmasına yönelik kanun teklifini ve gerekçesini görmek için bk. TBMM Cumhuriyet Halk Partisi Grup Başkanlığı. "Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına", Erişim Tarihi: 13 Kasım 2020, <https://www.tbmm.gov.tr/d26/2/2-0976.pdf>; Ayrıca bk. Erbaydar vd., "Medenî Kanunun Bekleme Süresi (İddet Müddeti) ile İlgili 132. Maddesinin Kadın Hakları ve Modern Tıptaki Gelişmeler Işığında Değerlendirilmesi", 114-117.

çürütülürse ilk evlilikteki koca baba sayılır." şeklindeki md. 290'ın bekleme süresiyle ilgili md. 132 ile çakıştığını ve bu maddenin bekleme süresinin mahiyetini değersizleştirdiği yönündedir.³¹

Dünya genelinde aile hukukuna bakıldığında iddet süresiyle ilgili uygulamaların farklı ülkelerin kanunlarında da yer aldığı gözükmemektedir. Bunlara örnek olarak öncelikle TMK'nın kaynak kanunu olan İsviçre Medenî Kanunu gösterilebilir. İsviçre yasalarına göre evliliğin sona ermesinden sonra kadın için üç yüz günlük bir bekleme süresi belirlenmiştir. Bu süre eşin vefatından veya boşanmanın resmi olarak kesinleştiği günden itibaren hesaplanmaktadır. Kanunda ölü ya da diri olarak doğum yapan kadının doğumuyla beraber bekleme süresi bitmektedir. Kadın, hamile olmadığını doktor raporuyla ispat ettiği durumlarda ise bekleme süresinden muaf tutulmaktadır. Gaip olan kocanın iddeti noktasında bir hüküm belirtilmemiştir.³²

İddete kanunlarında yer veren bir diğer ülke Japonya'dır. 1896 yılında yürürlüğe giren Japonya Medenî Kanunu'nda fesih veya boşama sonucu biten evlilik neticesinde kadının altı ay iddet beklemesi gerektiği hükmü yer almaktadır. İlgili maddenin devamında kadının bu süre zarfında hamile olup çocuğunu altı ay dolmadan Dünya'ya getirmesi halinde ise iddetinin bittiği ve daha fazla iddet beklemesi gerekmediği ifade edilmektedir.³³ Fakat bu madde Japonya'da mahkemelere bazı davaların yansımalarına da sebep olmuştur. 2015 mahkemeye açılan bir davada hâkim, Kanun'da belirtilen altı ayın uzun bir süre olduğuna kanaat getirmiş ve dava açan kadının 100 gün iddet beklemesini yeterli görüp bu doğrultuda bir hüküm vermiştir.³⁴ Hindistan'da ise önceleri 30 gün olan bekleme süresi hem erkek hem de kadın için 90 güne çıkartılmıştır. ABD'de iddet süresine ilişkin birkaç eyalet dışında bir uygulama gözükmemektedir. İddete dair hüküm bulunan eyaletlerde de bu süre 30 ila 180 gün arasında değişebilmektedir.³⁵ Çoğu eyalette de bu süre birkaç gün ile sınırlandırılmıştır.³⁶

İddetin farklı ülke kanunlarında mevcut olduğuna dair daha başka örnekler de getirilebilir. Bu kanunlara ve uygulamalara bakıldığında farklı şekillerde olsa bile herhangi bir nedenle biten evlilik sonucu kadın için bağlayıcılığı olan kanuni bir bekleme süresinin belirlenmesinin yaygın bir uygulama olduğu söylenebilir.

1.1. İslam Hukuku ve Medenî Kanun'da İddetin Başlaması ve Sona Ermesi

Ayet ve hadislerde iddetin başlangıcı ve sona ermesine dair bazı hususlar zikredilmekle birlikte nasları değerlendiren fukaha, iddetin tam olarak hangi andan itibaren başlayacağı noktasında muhtelif görüşler ortaya koymuşlardır. Buna göre iddetin başlangıcına dair fukaha tarafından aşağıda da geleceği üzere hükümler ortaya konulmuştur. Fukahanın iddetin gerekliliği ve başlangıcına dair ortaya koyduğu hükümlerin daha iyi anlaşılması için sona eren nikah bağının sahih veya fâsid olup olmadığının bilinmesi önem arz etmektedir.

Fukahaya göre sahih veya fâsid nikahta iddet için aranan başlıca şart, çiftlerin evli kaldığı sürece cinsel ilişkiye girip girmediği ile irtibatlıdır. Sahih nikah sonucu iddetin gerekliliği için nikah bağı olduğu andan itibaren kadın ve erkek arasında halvet veya zifafın

³¹ Aydın, "Kadın ve Kanuni Bekleme Süresi", 281-2; Erbaydar vd., "Medenî Kanunun Bekleme Süresi (İddet Müddeti) ile İlgili 132. Maddesinin Kadın Hakları ve Modern Tıptaki Gelişmeler Işığında Değerlendirilmesi", 117.

³² Aydın, "Kadın ve Kanuni Bekleme Süresi", 271-273.

³³ 1896 yılı Japonya Medenî Kanun'u ve ilgili maddesi için bk. "Civil Code (Part IV and Part V), *Resmî Gazete* 89 (27 Nisan 1986), Kanun No. 733.

³⁴ İlgili dava ve mahkeme kararı için bk. Md. 772, Erişim Tarihi: 17 Kasım 2020, https://www.courts.go.jp/app/files/hanrei_jp/547/085547_hanrei.pdf; İleriki okuma için bk. "Global Legal Monitor," Erişim Tarihi: 15 Kasım 2020, <https://www.loc.gov/law/foreign-news/article/japan-new-instructions-allow>,

³⁵ TBMM Cumhuriyet Halk Partisi Grup Başkanlığı, "Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına".

³⁶ Erbaydar vd., "Medenî Kanunun Bekleme Süresi (İddet Müddeti) ile İlgili 132. Maddesinin Kadın Hakları ve Modern Tıptaki Gelişmeler Işığında Değerlendirilmesi", 113-114.

meydana gelip gelmediğine etkili olmaktadır.³⁷ Fâsîd nikahta halvetin iddeti gerektirip gerektirmediği hususunda farklı görüşler bulunmakla birlikte cumhura göre zıfaf gerçekleştiyse iddet gereklidir. Buna göre eğer kadın ve erkeğin cinsel ilişkiye girmediği biliniyorsa kadına iddet gerekli değildir.³⁸ Çünkü bu durumda kadının hamile olmadığı noktasında kesin bir durum vardır.³⁹ Fukaha, fâsîd nikah hususundaki verdiği hükmü şu ayet ile delillendirmektedir: “Ey iman edenler! Mümin kadınları nikahlayıp, sonra onlara dokunmadan (cinsel ilişkide bulunmadan) kendilerini boşadığınızda, onlar üzerinde sizin sayacağınız bir iddet hakkınız yoktur.”⁴⁰ Konuyla ilgili Osmanlı Hukûk-ı Aile Kararnâmesi’nde şu hüküm yer almaktadır. “Âkd-i sâhîh veya fâsîdde ictima veya takarrub ile teekküdden evvel talâk veya fesh vukû bulursa iddet لازم gelmez.” (Md. 146)⁴¹ Kararnamede sahîh veya fâsîd nikaha dair ayırım yapılmaksızın iddetin gerekliliği için her ikisinde de takarrub veya zıfaf şartı ortaya konmuştur.

Halvet veya zıfafın gerçekleştiği sahîh nikah sonucu evlilik bağının boşanma, fesih veya kocanın ölümü ile sona ermesi halinde kadının iddet beklemesi gerektiğini belirttikten sonra sahîh nikah sonucu iddetin başlangıç anına dair ortaya konan hükümlere değinmek uygun olacaktır. Fukahaya göre iddet, kocanın kadını boşadığı veya vefat ettiği an itibarıyla başlamaktadır.⁴² Kadının, kocasının onu boşaması, hâkimin tefriki veya kocanın vefatından haberinin olup olmaması iddetin başlangıç anını değiştirmez. Kadın bilmesede dahi hakkında iddet vaki olmuştur.⁴³ Kısacası kadının talâk, fesih veya vefata dair bilgisinin olmaması kadın hakkında iddetin varlığını değiştirmez ve an itibarıyla iddet hükümleri başlamaktadır.

Fâsîd nikahta ise iddetin başlangıcı hususunda bazı farklılıklar bulunmaktadır. Tarafların karşılıklı olarak evlilik bağına son vermesi veya hâkimin tarafları boşaması (tefrik) anından itibaren kadının iddeti vuku bulmaktadır. Kocanın ölümünde ise sahîh nikahta olduğu gibi ölüm anıyla birlikte iddet başlamaktadır.⁴⁴

Aralarında nikah bağı olmayan yabancı bir erkek ve kadın arasında meydana gelen cinsel ilişkinin gerçekleştiği durumlarda hükmün ne olacağı hususunda fukahanın görüşleri bulunmaktadır. Buna göre bir kişi kocası veya karısı sandığı bir kimseyle nikah bağı olmadan cinsel ilişkiye girmiş ve sonradan o kişinin eşi olmadığını anlamışsa kadına iddet gereklidir. Buna göre kadın, nikah bağı neticesinde gerekli olan iddet hükümleri ve yükümlülüklerini yerine getirmelidir. Buradan yola çıkarak fukahanın, iddetin gerekliliğini cinsel ilişkinin varlığı ve dolayısıyla nesibin sabit olması ile ilişkilendirdiği söylenebilir.⁴⁵

³⁷ Ebû Bekr Alâuddin Muhammed b. Ahmed b. Ebî Ahmed Semerkandî, (öl. 539/1144), *Tuhfetü'l-fukahâ* (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1994), 2/244; Ebû Bekr b. Mes'ud el-Kâsânî, (öl. 587/1119), *Bedâi'us-sanâi' fi tertîbi's-şerâi'* (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1986), 3/191; Muvaffakuddîn Ebû Muhammed Abdullâh b. Ahmed İbn Kudâme (öl. 620/1223), *el-Muğni ala Muhtasari'l-Hiraki*, thk., Abdullah bin Abdulmuhsin et-Türkî vd. (Riyad: Dârü'l-Âlemi'l-Kütübi li't-Tabâat ve'n-Neşr ve't-Tevzî', 1997), 11/196; Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-Nevevî, (öl. 676/1277), *el-Mecmû' Şerhu'l-Muhezzeb li's-Şirazi* (yy.: Dârü'l-Fikr, ts.) 18/124; Zuhaylî, *el-Fikhu'l-İslâmî*, 628.

³⁸ Kudûrî, *Muhtasaru'l-Kudûrî*, 170; Muhammed b. Ebi Sehl es-Serahsî (öl. 483/1090 [?]), *Kitâbu'l-mesbût fi'l-fikhi'l-Hanefî* (Beyrut: Dârü'l-Marife, 1993), 6/193; Semerkandî, *Tuhfetü'l-fukahâ*, 2/244; Kâsânî, *Bedâi'us-sanâi'*, 3/192; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 10/572; Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye*, 2/34; Zuhaylî, *el-Fikhu'l-İslâmî*, 628; Mehmet Akif Aydın, *İslam-Osmanlı Aile Hukuku* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1985), 49; Yaman, *İslam Aile Hukuku*, 114.

³⁹ Fatih Karataş, *İslam Hukuku Açısından İddet ve Boşanmış Kadının Evliliği* (Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010), 20.

⁴⁰ el-Ahzâb, 33/49.

⁴¹ *Osmanlı Hukuk-ı Aile Kararnâmesi*, haz. Orhan Çeker (Konya: Mehîr Vakfı Yayınları, 2017), 102.

⁴² Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs eş-Şâfiî, (öl. 204/820), *el-Üm* (Beyrut: Dârü'l-Marife, 1990), 7/194, 234; Kudûrî, *Muhtasaru'l-Kudûrî*, 170; Zuhaylî, *el-Fikhu'l-İslâmî*, 7/648; Suat Erdem, “İslam Hukukuna Göre İddet ve İddet Bekleyen Kadının Nikâhı”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/ 2 (2013), 77.

⁴³ Zuhaylî, *el-Fikhu'l-İslâmî*, 7/648; Durmuş, *İslâm Hukukunda İddet ve Hükümleri*, 47.

⁴⁴ Durmuş, *İslâm Hukukunda İddet ve Hükümleri*, 48; Karataş, *İslam Hukuku Açısından İddet ve Boşanmış Kadının Evliliği*, 31.

⁴⁵ Şirbîni, *Muğni'l-muhtâc*, 5/79; Zuhaylî, *el-Fikhu'l-İslâmî*, 7/629; Zina eden kadının iddeti hususunda Hanbelî ve Mâlikîler, şüpheli bir cinsel ilişki barındırdığı için iddeti gerekli görmüşlerdir. Zuhaylî, *el-Fikhu'l-İslâmî*, 7/630;

İddetin başlangıcı noktasında evlilik bağının herhangi bir sebeple sona ermesini esas alan ulema iddetin miktarı ve ne zaman biteceği noktasında da görüş belirtmişlerdir. Buna göre boşanmış veya nikahı fesholunmuş kadınların iddeti üç ay hali (adet veya temizlik müddeti)dir.⁴⁶ Bu hükmün kaynağı ise Bakara Sûresi'ndeki şu ayettir: *"Boşanmış kadınlar kendi kendilerine üç ay hali (adet veya temizlik müddeti) beklerler."*⁴⁷ Adetten kesilen veya hiç adet görmeyen kadınların iddetinin ne olacağı noktasında ise fakihler, adet görmeyen kadınların iddetinin adet gören kadınların iddeti gibi olduğunu ve üç kur'a bedel olacak şekilde üç ay iddet beklemeleri gerektiğini belirtmişlerdir.⁴⁸ Bunun için ise Talâk Sûresi'ndeki *"Kadınlarınızdan adetten kesilmiş olanlarla, henüz adet görmeyenler hususunda tereddüt ederseniz, onların bekleme süresi üç aydır."*⁴⁹ ayetini delil olarak göstermişlerdir. Buna göre hamile olmamak kaydıyla talak veya fesih sonucu iddeti başlayan kadının iddeti üç ay itibari (adet veya temizlik müddeti) ile sona ermektedir. Kadın bu süreyi tamamladıktan sonra yeniden nikahlanmasında hiçbir mahsur bulunmamaktadır.⁵⁰ Ayette geçen *kur'* lafzının anlamı noktasında fukaha ihtilaf etmiştir. Hanefî ve Hanbelîlere göre *kur'*, adet; Şâfiî ve Mâlikîlere göre ise temizlik dönemidir. Buradan yola çıkarak Hanefî ve Hanbelîlere göre iddet, tam üç adetin tamamlanmasıyla biter. Şâfiî ve Mâlikîlere göre ise iddet, üç temizlik süresinin geçmesiyle nihayete ermektedir.⁵¹

Nikah bağının kocanın vefatı ile son bulduğu durumlarda ise kadınlar için gerekli olan iddet süresi dört ay on gündür.⁵² Bunun delili ise *"İçinizden ölenlerin geride bıraktıkları eşleri, kendi kendilerine dört ay on gün (iddet) beklerler."*⁵³ ayetidir. Konuyla alakalı olarak Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: *"Allah'a ve ahiret gününe inanan hiçbir kadına, herhangi bir ölen için üç günden fazla yas tutması helal değildir. Kocası bundan müstesnadır; onun için dört ay on gün (yas tutar)."*⁵⁴ Buna göre dört ay on gün sonra kadının iddet mühleti sona ermektedir.

Talâk, fesih veya vefat esnasında hamile olan kadınların iddeti ise karnındaki çocuk dünyaya gelince son bulmaktadır.⁵⁵ *"...Hamile olanların bekleme süresi ise doğum yapımlarıyla sona erer."*⁵⁶ Fukaha rahmindeki çocuğu ikiz ve üçüz olan kadının iddetinin son çocuğun dünyaya gelmesiyle son bulduğunu ifade etmişlerdir.⁵⁷ Hamileyken düşük yapan kadınların iddetinde ise ceninin yaratılışının belirgin olması iddet için karine olarak belirlenmiştir. Buna göre eğer sakıt olan ceninin yaratılışı belirgin ise kadının iddeti son bulmaktadır.⁵⁸ Fakat ceninin belirginliği hususunda şüphe varsa kadının talak iddeti beklemesi gerekmektedir.⁵⁹

"Zina ile hürmeti müsahere sabit olmaz. Dolayısıyla bu da neseb ve iddeti gerekli kılmaz." Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye*, 96, 98.

⁴⁶ Şâfiî, *el-Üm*, 5/224; Kudûrî, *Muhtasaru'l-Kudûrî*, 169; Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi'*, 3/192; Ebu'l-Hasen Ali b. Ebû Bekr Merginânî, (öl. 593/1197), *el-Hidâye serhu Bidâyeti'l-mübedî*, thk. Tâlâl Yûsuf (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, ts.), 2/275; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 9/398.

⁴⁷ el-Bakara 2/228.

⁴⁸ Şâfiî, *el-Üm*, 5/229; Kudûrî, *Muhtasaru'l-Kudûrî*, 169; Serahsî, *Mebûsût*, 6/14-15; Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi'*, 3/192; Merginânî, *el-Hidâye* 3/108.

⁴⁹ et-Talâk, 65/4.

⁵⁰ Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi'*, 3/192; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, 7/654.

⁵¹ Muhammed Ali es-Sâbûnî, (öl. 2021) *Revâi'ül-beyân fî tefsîr âyât'il-ahkâm min'el Kur'ân* (Dımaşk: Mektebetü'l-Gazâlî, 1980), 1/328-9.

⁵² Şâfiî, *el-Üm*, 5/234; Kudûrî, *Muhtasaru'l-Kudûrî*, 169; Semerkandî, *Tuhfetü'l-fukahâ*, 2/243; Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi'*, 3/192; Merginânî, *el-Hidâye* 3/114.

⁵³ el-Bakara, 2/234.

⁵⁴ Buhârî, "Talâk" 48; Müslim, "Talâk", 9.

⁵⁵ Kudûrî, *Muhtasaru'l-Kudûrî*, 169; Serahsî, *Mebûsût*, 5/14; Semerkandî, *Tuhfetü'l-fukahâ*, 2/243; Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi'*, 3/196; Merginânî, *el-Hidâye* 2/275; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 11/268; Nevevî, *el-Mecmû*, 18/124; Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, 5/84; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, 7/634; Yaman, *İslam Aile Hukuku*, 116.

⁵⁶ et-Talâk 65/4.

⁵⁷ Nevevî, *el-Mecmû*, 18/125; Durmuş, *İslâm Hukukunda İddet ve Hükümleri*, 48.

⁵⁸ Semerkandî, *Tuhfetü'l-fukahâ*, 2/243; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 11/231; Nevevî, *el-Mecmû*, 18/125.

⁵⁹ Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi'*, 3/196; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 11/231; Nevevî, *el-Mecmû*, 18/125; Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye*, 2/375.

Bununla ilgili olarak Hukûk-ı Aile Kararnâmesi'nde şu madde yer almaktadır: “...Sıkt vâkî oldukta eğer müstebînü'l-hılka ise vaz-ı haml gibidir, değil ise ânınla iddet münkazi olmayıb mevadd-ı sâbıkada muharrer ahkâma tevfiikan muâmele edilir.” (Md. 144)⁶⁰ Kararnâme'de yaratılışı belirgin olan cenin için “müstebînü'l-hılka” ibaresi kullanılmış ve ceninin sakıt olmasıyla hamile kadının iddetinin son bulacağı, eğer cenin “müstebînü'l-hılka” değilse boşanmış kadının iddeti gibi iddet beklemesi gerektiği ifade edilmektedir.⁶¹

İslam hukukunda iddetin başlangıcı ve bitişine dair hükümleri genel hatlarıyla ele aldıktan sonra Medenî Kanun'da bekleme süresinin başlangıç ve bitiş tarihi ile hükümlere yer verilmelidir. Medenî Kanun'da iddet için nikahın geçerli veya fâsid olup olmaması veyahut eşler arasında cinsel birlikteliğin meydana gelip gelmemesi şartları aranmamaktadır. Bekleme süresi için resmî olarak bir nikahın vuku bulmuş olması yeterlidir. Nikah hangi amaçla veya hangi şekilde gerçekleşirse gerçekleşsin resmi olarak sona erdiği andan itibaren kadının bekleme süresi başlamaktadır. Buna göre TMK'da yer alan bekleme süresi ile ilgili md. 132'ye göre evliliğin sona ermesiyle kanunî bekleme süresi başlamaktadır.⁶² İddet süresinin başlaması için boşamayı gerçekleştiren hâkimin ayrıca bir hüküm vermesine gerek yoktur. Kanun'da kadın için yasal bekleme süresi üç yüz gün olarak sabitlenmiştir. Bu sürenin üç yüz gün olarak belirlenmesinde daha önce de kısaca değinildiği üzere Kanun'un ilk ortaya çıktığı zamanki teknolojik gelişmelerin yeterli olmadığı ve üç yüz günlük bir sürede gebeliğin anlaşılıp doğumla nihayete ereceği kanaati etkili olmuştur. Ayrıca nikah bağının bitiş şeklinin TMK'da belirtilen iddetin miktarına, başlangıcına ve bitiş zamanına bir etkisi bulunmamaktadır.⁶³

Kanun'da üç yüz gün olarak belirlenen bekleme süresinin kaldırılması mahkemeye dava açılmasıyla mümkün olmaktadır. Buna göre üç yüz günlük bekleme süresi dolmadan kadın, eski eşyle tekrar evlenmek isterse mahkeme iddet müddetini kaldırır ve herhangi bir hamilelik veya başka bir belge sunulmasına gerek duymaksızın yeniden evliliklerine izin verir.⁶⁴ Bu hüküm Kanun'da “...evliliği sona eren eşlerin yeniden birbiriyle evlenmek istemeleri hâllerinde mahkeme bu süreyi kaldırır.” (Md. 132) şeklinde yer almaktadır. Bekleme süresinin kaldırılmasının diğer bir yolu ise kadının gebeliğinin aksini ispat eder şekilde mahkemeye doktor raporu sunması ve mahkemenin de de gebelik olmadığına kanaat getirdikten sonra bekleme süresinin ilgasına yönelik kararı ile gerçekleşmektedir.⁶⁵ Bunların hiçbirini yapmayan kimsenin bekleme süresi ise ancak üç yüz gün sonra bitmektedir.

Hamile olan kadınların bekleme süresi TMK'da “...Doğurmakla süre biter.” (Md. 132) şeklinde yer almaktadır. Bu maddeye göre hamile olan bir kadının bekleme süresi çocuğun doğumuyla sona ermektedir. Kadının düşük yapması veya çocuğunun ölü bir şekilde doğması halinde de kadın için bekleme süresi bitmektedir.⁶⁶ Buradan yola çıkarak TMK'nun bekleme süresinin varlığını nesebe bağladığı⁶⁷ ve nesebin karışmasının mümkün olmadığı durumlarda bu sürenin kaldırılmasında bir sakınca görmediği söylenebilir.

İki hukuk sisteminde de iddetin-herhangi bir sebeple son bulan nikah bağının bitişi ile başladığı görülmektedir. İddetin başlangıcına dair bir farklılık bulunmazken bitiş ile ilgili bazı farklılıklardan bahsedilebilir. Bu doğrultuda İslam hukukunda iddetin miktarı ve ne zaman biteceği nikahın sona eriş şekliyle doğrudan bağlantılı iken, TMK'da herhangi bir farklılık söz

⁶⁰ Hukuk-ı Âile Kararnâmesi, 61.

⁶¹ Boşanmış kadının iddeti ile ilgili Kararnâme'de yer alan maddeleri görmek için bk. Hukuk-ı Âile Kararnâmesi, 60.

⁶² TMK, Md. 132.

⁶³ “Türk Kanunu Medenîsinin Yürürlükten Kaldırılmış Hükümleri”, Md. 95.

⁶⁴ Aydın, “Kadın ve Kanuni Bekleme Süresi”, 277.

⁶⁵ Aydın, “Kadın ve Kanuni Bekleme Süresi”, 278; Erbaydar vd., “Medenî Kanunun Bekleme Süresi (İddet Müddeti) ile İlgili 132. Maddesinin Kadın Hakları ve Modern Tıptaki Gelişmeler Işığında Değerlendirilmesi”, 112.

⁶⁶ Aydın, “Kadın ve Kanuni Bekleme Süresi”, 276.

⁶⁷ Öztan, “Medenî Kanun'un Kabulünün 70'nci Yılında Aile Hukuku”, 107; Vatansever, *Eski Türk Hukukunda Boşanma ve Günümüz Hukukuyla Karşılaştırılması*, 137; Aydın, “Kadın ve Kanuni Bekleme Süresi”, 266.

konusu değildir. İddetin ne zaman biteceği noktasındaki tek benzerlik ise hamile kadının çocuğunu doğurması ile iddetin sona eriyor olmasıdır.

1.2. İslam Hukuku ve Medenî Kanunda İddet Beklemenin Hükümü

İslam hukuku ve TMK, iddeti, bağlayıcılık yönü açısından farklı bakış açısıyla ele almaktadır. İslam hukukundaki hükümlerin uhrevî ve dünyevî boyutu olduğundan hareketle iddet iki yönlü olarak değerlendirilebilir. Ayrıca iddet dinî bir vecibe özelliği taşımaktadır. Bu durum iddetin taabbüdî yönü olduğunu göstermektedir. İddetin vacip/farz olduğu hususunda da ulema icmâ etmişlerdir⁶⁸ ve iddeti Allah'ın kulları üzerindeki haklarından biri olarak yorumlamışlardır.⁶⁹ İddetin şer'î olmasından dolayı fukaha, iddete riayet etmeyi bir ibadet ve kulluk vazifesi olarak değerlendirmişlerdir.⁷⁰ TMK ise iddeti yalnızca dünyevî açıdan ele almaktadır.

İddetin hikmetinin ne olduğuna dair pek çok görüşün zikredildiği fıkah literatüründe neseb karışıklığını önlemek için kadının hamile olup olmadığının tespiti (rahmin boş olduğunun bilinmesi),⁷¹ dünyaya gelecek çocuğunun nesebinin muhafazası,⁷² Allah'ın emrine itaat ederek bir ibadeti yerine getirme,⁷³ kocasının vefatından sonra kadının kocasının hatırasına saygı ve onu kaybetmenin üzüntüsünü yaşama ve göstermesi,⁷⁴ özellikle ric'î talâk vaki olduğunda eğer evliliğin tekrar yürütülme ihtimali varsa her iki tarafa düşünme ve evliliği kurtarma fırsatının verilmesi,⁷⁵ kadın aleyhinde oluşabilecek kötü zanları engelleme ve kadını dedikodulardan koruma ve ayrıca kadının yeni bir evliliğe psikolojik olarak hazırlanması için gerekli bir süre vermek gibi hususlar üzerinde durulmaktadır.⁷⁶

İddetin amaç ve hikmetlerinden belki de en önemlisi iddetin, hamileliğin tespiti ve nesebin karışması şüphesinin ortadan kaldırılması olduğu söylenebilir. Özellikle belirtmeliyiz ki neseb karışma ihtimali veya hamilelikle ilgili kaygı meselenin illeti değil hikmetidir. Günümüzdeki teknolojik imkanlarla nesebin karışma ihtimalinin neredeyse sıfırlanması, zihinlerde iddetin gerekli olmadığı hususunda bazı sorular getirmektedir. Kanaatimizce teknoloji her ne kadar ilerlese de bu durumun iddeti ortadan kaldıran bir sebep olarak görülmemesi gerekmektedir. Zira varlığı ve gerekliliği naslarla sabit olan iddet hangi durum ve şartlar ortaya çıkarsa çıksın şer'î ve bağlayıcılığı olan bir zaman dilimidir. Ayrıca iddetin hikmetlerinden biri nesebin muhafazası olmayıp içerisinde zikredilen birçok başka hikmeti de barındırmaktadır.⁷⁷

İslam hukukunda iddetin geçici evlilik engeli olarak bağlayıcı olduğunu ifade etmiştik. Bu durumda kadının, iddeti bitmeden yeni bir evlilik yapması caiz değildir. Buna ilave olarak kadının, iddeti bitmeden nişan yapmasına (hıtbe) da cevaz verilmemektedir. Kadın, iddeti bitmeden başka bir erkekle nikah yaparsa bu nikah batıl sayılmaktadır. Nikahın butlanının sebebi ric'î talakta karı-koca arasındaki evlilik bağının henüz bitmemiş olmasıdır. Bâin talak veya diğer iddet çeşitlerindeki butlanın sebebi ise mezkûr hikmetlerin varlığıdır. Eğer iddet süresi dolmadan nikah yapılmışsa kadın ve erkeğin arasının tefrik edilmesi gerekir.⁷⁸

⁶⁸ Merginânî, *el-Hidâye*, 3/108; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, 7/625; Durmuş, *İslâm Hukukunda İddet ve Hükümleri*, 13.

⁶⁹ Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi'*, 3/205.

⁷⁰ Merginânî, *el-Hidâye*, 3/113, 121; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 5/78; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, 7/625; Karataş, *İslam Hukuku Açısından İddet ve Boşanmış Kadının Evliliği*, 16.

⁷¹ Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi'*, 3/105, 3/191-192; Nevevî, *el-Mecmû*, 18/124; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, 7/625, 627; Aydın, *İslam-Osmanlı Aile Hukuku*, 49; Yaman, *İslam Aile Hukuku*, 115; Acar, "İddet", 467.

⁷² Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi'*, 3/191; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, 7/627; Acar, "İddet", 467.

⁷³ Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi'*, 2/294; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, 7/625, 627.

⁷⁴ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, 7/628; Aydın, *İslam-Osmanlı Aile Hukuku*, 49; Yaman, *İslam Aile Hukuku*, 115; Acar, "İddet", 467.

⁷⁵ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, 7/627; Aydın, *İslam-Osmanlı Aile Hukuku*, 49; Yaman, *İslam Aile Hukuku*, 115; Acar, "İddet", 467.

⁷⁶ Acar, "İddet", 467.

⁷⁷ Acar, "İddet", 467.

⁷⁸ Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi'*, 3/204; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, 7/654; Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye*, 70.

İslam hukukunda kesin bir evlenme engeli olan iddetin Osmanlı Devleti'ndeki hukukî prosedürüne bakıldığında da kadının, iddet süresinin bittiğini tescil ettirip kâdından evliliğe dair izin aldıktan sonra yeni bir nikah yapabildiği görülmektedir. Aksi halde iddet süresi bitmeden yapılan evlilikler feshedilir ve nikahı kıyanlar da cezalandırılırdı.⁷⁹

İslam hukukunda iddetin hükmü, amacı ve bağlayıcılığına dair hükümleri genel hatlarıyla ele aldıktan sonra TMK'daki bekleme süresinin mahiyetine değinilmelidir. TMK'da bekleme süresinin tek amacı daha önce de geçtiği üzere nesebin korunmasıdır. Kadının hamile olmadığı durumda ise bekleme süresinin bir amacı kalmamakta ve kadının iddetini sona erdirmesi için gebeliğinin aksini gösterecek şekilde bir belge ibraz etmesi yeterlidir. "...Kadının önceki evliliğinden gebe olmadığına anlaşılması veya evliliği sona eren eşlerin yeniden birbirleriyle evlenmek istemeleri hallerinde mahkeme bu süreyi kaldırır." (TMK, mad. 132) Buna göre Kadının mahkemeye sunduğu belge ile iddetin bitimine karar verilebilir. Ayrıca kocanın iktidarsızlığının hamile kalmaya engel olduğu durumlarda bunun bir belge ile ispat edilmesi halinde mahkeme iddetin kaldırılabilceği yönünde hüküm verebilir.⁸⁰

TMK'da iddet bağlayıcılık ifade etmektedir. Bunu "*Evlilik sona ermişse, kadın, evliliğin sona ermesinden başlayarak üç yüz gün geçmedikçe evlenemez.*" (Md. 132) maddesinden bekleme süresinin evlilik engeli olduğu sonucuna varılabilir. Fakat evliliğin yasak olmasıyla beraber bu yasak, evliliğin butlanını gerektirmemekte ve kadın, bekleme süresi içerisinde başka biriyle yaptığı evlilik geçerliliğini korumaktadır.⁸¹ TMK'da yer alan "*Kadının bekleme süresi bitmeden evlenmesi, evlenmenin butlanını gerektirmez.*" (Md. 154) maddesinden yola çıkarak TMK'nın, İslam hukukundan farklı olarak iddet süresini, kesin bir evlilik engeli olarak görmediği söylenebilir. Bu noktada bekleme süresi içerisinde başka bir erkekle evlenen kadının gebe olması durumunda nesebin kime ait olacağına dair bir sorunun gündeme gelmesi muhtemeldir. Bununla ilgili Medenî Kanun'da şu maddeler yer almaktadır: "*Çocuk evliliğin sona ermesinden başlayarak üç yüz gün içinde doğmuş ve ana da bu arada yeniden evlenmiş olursa, ikinci evlilikteki koca baba sayılır.*" (Md. 290) "*Evlilik devam ederken veya evliliğin sona ermesinden başlayarak üç yüz gün içinde doğan çocuğun babası kocadır.*" (Md. 285). TMK, bekleme süresi içerisinde evlenen kadının doğurduğu çocuğu ikinci evlilikteki kocaya nispet etmektedir. Bu durumda iddetinin kaldırılması için başvuruda bulunmayan veya iddetini tamamlamayan bir kadının, başka bir erkekle evlenmesiyle nesep karışıklığının meydana gelmesi kaçınılmaz olacaktır.

Yukarıdaki bilgilerden hareketle İslam hukuku ve TMK'nın iddete dair ortaya koyduğu hükümlerin uhrevî ve dünyevî olma noktasında birbirinden ayrıldığı görülmektedir. İslam hukukunda iddet, bizzat Şâri tarafından belirlenmiş bir müddet iken Medenî Kanun'daki iddetin kaynağının beşerî olması iki hukuk sistemi açısından iddetin mahiyetini oldukça etkilemektedir. İslam hukukunda iddetin, nesebin sabit olması yanında uhrevî ve dünyevî birçok amacı ve maslahatı bulunmaktadır. Fakat TMK'da bekleme süresinin tek amacı nesep bağının muhafazasıdır.

İki hukuk sistemindeki ortak nokta iddet süresi bitmeden eski eşten bir başkasıyla evliliğin yasak olmasıdır. İslam hukukunda, iddet süresi bitmemiş bir kadının evliliği dinen ve hukuken geçerli değildir. Fakat, Medenî Kanun ise yapılan evliliği batıl kabul etmemektedir. Kısaca TMK'daki bekleme süresi, İslam hukuku kadar bağlayıcılığa sahip değildir. Buradan yola çıkarak TMK'daki bekleme süresinin kesin bir evlenme engeli olmadığını sonucunu ulaşabiliriz. Bu noktada TMK'da nesebin sübutuna dair problem teşkil eden bir durumdan bahsetmek de mümkündür. Ayrıca İslam hukukunda ric'î talak iddetinde erkek, iddet süresi içerisinde kadına dönüp evlilik bağını devam ettirebilirken TMK'da her türlü boşanma sonunda eski kocanın karısına yeniden dönebilmesi ancak mahkemeye açılan dava ile

⁷⁹ Aydın, *İslam-Osmanlı Aile Hukuku*, 123.

⁸⁰ Karataş, *İslam Hukuku Açısından İddet ve Boşanmış Kadının Evliliği*, 16.

⁸¹ Vatansever, *Eski Türk Hukukunda Boşanma ve Günümüz Hukukuyla Karşılaştırılması*, 137.

mümkündür. Bu noktada İslam hukukunun daha kolaylaştırıcı bir tutum sergilediği söylenebilir.

1.3. İslam Hukuku ve Medenî Kanunda İddetin Çeşitleri

İslam hukuku ve TMK'da iddet çeşitlerinin ele alınacağı bu başlıkta iddeti öncelikli olarak meydana geliş şekli olarak ikiye ayırmak daha isabetli olacaktır. Buna göre ilk taksim "ayrılık iddeti" veya "vefat iddeti" şeklinde yapılabilir. Buradaki "ayrılık" kelimesinin özellikle seçilmesindeki kasıt ayrılığın sadece talâk manasında olmayıp aynı zamanda fesih ve tefrikle ilişkinin sona ermesi anlamı taşımasıdır.⁸² Tekrar bir ayrıma gidilecek olursa bu da "evliliğin fiilen başlamış olması" ve "olmaması" şeklinde olabilir. Çünkü yukarıda da bahsi geçtiği üzere fâsîd nikahta zıfâf; sahîh nikahta halvet ve aynı şekilde zıfâf gerçekleşmemişse böyle bir kadının iddet beklemesi gerekmez. Evliliğin fiilen gerçekleştiği noktada ise kadın hamile değilse boşanmış kadın iddeti bekler. Hamile olmayan kadının iddeti Bakara Sûresi'nde yer alan "*Boşanmış kadınlar kendi kendilerine üç ay hali (hayız veya temizlik müddeti) beklerler.*"⁸³ ayetinde belirtildiği üzere üç kur' üzeredir. Henüz ergenliğe girmemiş, menopoz sebebiyle adetten kesilmiş veya sağlık problemi nedeniyle hiç adet göremeyen kadınların iddeti ise "*Kadınlarınızdan adetten kesilmiş olanlarla, henüz adet görmeyenler hususunda tereddüt ederseniz, onların bekleme süresi üç aydır.*"⁸⁴ ayetinin belirtildiği üzere üç kamerî ay olarak belirlenmiştir.⁸⁵

Nikah bağının sona erdiği anda hamile olan kadının iddeti ise doğum ile sona erer. İddetin çocuğun doğmasıyla sona ermesinin hükmü ise yukarıda da geçtiği üzere "*Hamile olanların bekleme süresi ise, doğum yapımlarıyla sona erer*"⁸⁶ ayeti ile sabittir. Eğer kadın, kocasından ayrıldıktan hemen sonra doğum gerçekleşirse kadının üç kur' olan iddet süresini tamamlamasına gerek kalmaksızın iddeti bitmektedir.⁸⁷

İddetin diğer bir çeşidi kocası vefat eden kadın için söz konusu olan "ölüm iddeti"dir. Kaynaklarda bu meseleye yas tutma/ihdâd başlığı altında yer verilmiştir.⁸⁸ Sözlükte "menetmek, sınır koymak" mânâsına gelen *ihdâd* (hidâd) terimi ölüm veya bâin (kesin) talâk sebebiyle evliliği sona eren kadının evlenme yasağı bulunan iddet süresince yas tuttuğu izlenimini verecek şekilde hissiyatını çevreye yansıtması ve insanların yadırgayacağı şekilde neşeli görünmesinden uzak olması anlamına gelmektedir.⁸⁹

Kocasını vefat eden bir kadının iddet hükümleri ayrılık sonucu vuku bulan iddetle farklılık taşımaktadır. Kocasını vefat eden kadınların iddet süresi Kur'an-ı Kerim'deki "*İçinizden ölenlerin geride bıraktıkları eşleri, kendi kendilerine dört ay on gün (iddet) beklerler*"⁹⁰ ayetiyle sabittir. Buna göre kocası ölen kadının dört ay on gün iddet beklemesi hususunda hiçbir ihtilaf bulunmamaktadır.⁹¹ Kocasını vefat eden kadının hamile olması durumunda ise farklı görüşler bulunmaktadır. Bunlardan ilki iddetin, doğum ya da dört ay on gün şeklinde belirlenen iki süreden daha uzun olana göre belirlenmesidir.⁹² İkinci görüş doğumla beraber iddetin biteceği

⁸² Karataş, *İslam Hukuku Açısından İddet ve Boşanmış Kadının Evliliği*, 19.

⁸³ el-Bakara 2/228.

⁸⁴ et-Talâk 65/4.

⁸⁵ Serahsî, *Mebûsât*, 6/14-15; Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi'*, 3/195; Merginânî, *el-Hidâye*, 3/112; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 11/266; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 5/82.

⁸⁶ et-Talâk 65/4.

⁸⁷ Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi'*, 3/201; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 11/268; Yaman, *İslam Aile Hukuku*, 116; Karataş, *İslam Hukuku Açısından İddet ve Boşanmış Kadının Evliliği*, 20.

⁸⁸ Nurdan Demir, "İslam Hukukuna Göre Vefat İddeti Bekleyen Kadının Durumu", *Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/1 (2018), 24.

⁸⁹ Yaman, *İslam Aile Hukuku*, 116; Karataş, *İslam Hukuku Açısından İddet ve Boşanmış Kadının Evliliği*, 20.

⁹⁰ Demir, "İslam Hukukuna Göre Vefat İddeti Bekleyen Kadının Durumu", 24.

⁹¹ Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi'*, 3/209; Merginânî, *el-Hidâye*, 3/142; Nevevî, *el-Mecmû*, 18/183; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, 7/659; Baktır, "İhdâd", 21/530.

⁹² el-Bakara 2/234.

⁹³ Serahsî, *Mebûsât*, 6/34; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, 7/629.

⁹⁴ Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi'*, 3/196; Merginânî, *el-Hidâye* 3/115.

yönündedir.⁹³ Üçüncü görüş ise dört ay on gün olan iddet süresinin tamamlanmasıdır. Bu görüşü savunanlar *“Hamile olanların bekleme süresi ise, doğum yapmalarıyla sona erer.”*⁹⁴ ayeti ile *“İçinizden ölenlerin geride bıraktıkları eşleri, kendi kendilerine dört ay on gün (iddet) beklerler.”*⁹⁵ ayetini birleştirmiş ve bu ayetleri, kadın doğum yapsa dahi dört ay on günlük süreyi dikkate alması gerektiği şeklinde yorumlamışlardır.⁹⁶

İslam hukukundaki bir diğer iddet türü de kocası mefkûd (gaip) olan kadının iddetidir. Mefkûd olan kocanın iddetini ölüm iddeti akabinde ele almamızın sebebi alimlere göre bir süre geçtikten sonra mefkûd olan kocadan halen haber alınmıyorsa kocanın vefat ettiğine yönelik hüküm veriliyor olmasıdır.⁹⁷ Mefkûd kocanın iddetine fukaha arasında farklı görüşler bulunmaktadır.⁹⁸ Konuyla ilgili Aile Kararnâmesi'nde yer alan hükümlere bakıldığında ise mefkûd kocanın iddeti hususunda şu hükümler yer almaktadır:

Madde 126: Bir kadının zevci ihtifâ veyahud müddet-i sefer veya daha karîb olan bir mahalle giderek tegayyüb edip veya mefkûd olup nafaka tahsili müteazzir olur ve zevcesi tefrîki taleb ederse hâkim tahkîkât-ı lâzıma icrasından sonra beynlerini tefrîka hükmeder.⁹⁹ Madde 127: Nafaka cinsinden mal terkettiği halde tegayyüb eden bir kimsenin zevcesi hâkime bi'l-mürâcaâ tefrîkini talep etse hâkim o kimse hakkında icrâ-yı tahkîkât eder. Nerede olduğuna ve hayat ve mematına dair haber alınmasından ye's hasıl olur ise ye's tarihinden itibaren dört sene te'cîl eyler. Bu müddet zarfında haber alınmadığı ve zevce talebinde musırr bulunduğu halde tarafeyni tefrîk eder. Eger zevc muhârebeye gaybûbet etmiş ise hâkim tarafeyn-i muhâribeynin üserânın yerlerine avdetinden itibaren bir sene mürûr eyledikten sonra tefrîka hükmeder. Her iki halde zevce hüküm tarihinden itibaren iddet-i vefât bekler.¹⁰⁰

Kararname'de yer alan md. 126'ya göre koca karısına nafaka temin etmeden gittiyse kadın, mefkûd olan koca ile aralarını tefrik etmesini hâkimden talep eder ve hâkim de ikisini tefrik eder. Md. 127'de ise mefkûd olan koca, karısına nafaka bırakıp gittiyse hâkim, kadının dört yıl beklemesi gerektiği yönünde hüküm verir. Dört yıl sonunda kocadan halen bir haber alınmadıysa hâkim ikisini tefrik eder. Her iki durumda da kadının, vefat iddeti beklemesi gerekmektedir.

TMK'da İslam hukukunda olduğu gibi farklı çeşitlerde iddetten bahsetmek mümkün gözükmemektedir. TMK'da hamile olan ve olmayan kadın şeklinde iddet iki grupta ele alınmaktadır. *“Evlilik sona ermişse, kadın, evliliğin sona ermesinden başlayarak üç yüz gün geçmedikçe evlenemez. Doğurmakla süre biter. Kadının önceki evliliğinden gebe olmadığıнын anlaşılması veya evliliği sona eren eşlerin yeniden birbiriyle evlenmek istemeleri hâllerinde mahkeme bu süreyi kaldırır.”* (Md. 132) şeklindeki maddeden Kanun'da iddetin var oluş sebebinin tek amacının soybağının kurulması olduğunu daha önce belirtmiştik. Bu sebeple TMK, bekleme süresi ile ilgili maddede iddeti boşanma, evliliğin feshi veya ölüm iddeti olarak ayırmamıştır.¹⁰¹ Medenî Kanun'a göre kadının hamile olmadığını ispat ettiği anda hâkimin kararıyla iddeti bitmektedir. Hamilelik iddeti ise bebeğin doğumu ile son bulmaktadır. Sonuç olarak denilebilir ki iddet, Medenî Kanun'da İslam hukukundaki gibi çeşitliliğe sahip olmayıp kadının hamile olup olmamasına göre hâkim kararıyla son bulabilen bir süreyi kapsamaktadır. Ayrıca iddet, Medenî Kanun'da İslam hukukunda olduğu gibi özellikle bir yas anlamı ihtiva

⁹³ Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi'*, 3/196.

⁹⁴ et-Talâk 65/4.

⁹⁵ el-Bakara 2/234.

⁹⁶ Kudûrî, *Muhtasarul-Kudûrî*, 169; Serahsî, *Mebûsût*, 6/31-32; Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi'*, 3/197.

⁹⁷ Karataş, *İslam Hukuku Açısından İddet ve Boşanmış Kadının Evliliği*, 29.

⁹⁸ Şâfîî, *el-Üm*, 5/255-6; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 11/255-257; Zuhaylî, 7/644.

⁹⁹ *Hukuk-ı Âile Kararnâmesi*, 54-55.

¹⁰⁰ *Hukuk-ı Âile Kararnâmesi*, 55.

¹⁰¹ 4721 sayılı yeni Kanun'da 743 sayılı eski kanunda olduğu gibi evlilik bağının nasıl sona erdiği ile ilgili belli bir ayırma gidilmediği görülmektedir. Zira eski kanunda *“Kocasının vefatı veya boşanma sebebiyle dul kalan yahut evliliğinin butlanına hükmedilen kadın...”* (Md. 95) maddesinde evlilik bağının sona ermesinin sebepleri olarak kocanın vefatı, boşanma ve nikahın butlanı gösterilirken yeni Kanun'da bu ibareler kaldırılmış ve evlilik bağının sona ermesi hususunda *“Evlilik sona ermişse...”* (Md. 132) şeklinde daha genel bir ifade kullanılmıştır.

etmediğinden Medenî Kanun'da ölüm iddeti diye bir olgudan bahsetmek mümkün gözükmemektedir.

TMK'da kocanın gaiplik durumunda kadının bekleme süresiyle ilgili de herhangi bir hüküm bulunmamaktadır.¹⁰² Fakat kocanın gaip olduğuna ve evliliğin mahkeme tarafından feshine karar verilmedikçe de kadına yeni bir evlilik için izin verilmemektedir.¹⁰³

Sonuç olarak İslam hukukunda iddet çeşitleri evliliğin nasıl sonlandırıldığına göre farklılık arz etmektedir.¹⁰⁴ Medenî Kanun'da ise iddet, kişilere ve durumlara göre değişmemektedir. Bu da İslam hukukunun iddete dair çok yönlü bakış açısını yansıtmaktadır. Ayrıca İslam hukukunda hamilelik durumu olmadığı sürece en uzun iddet süresi dört ay on gün olarak belirlenmiştir. Fakat Kanun'da teknolojik gelişmeler, boşanmaya dair şartlar ve durumlar ne olursa olsun kişilere üç yüz gün olan standart bir bekleme süresi konulmuştur. Bu da TMK'nın iddet noktasında İslam hukukunun çok gerisinde olduğunu göstermektedir.¹⁰⁵ Kanaatimizce iki hukuk sisteminde iddetin çeşitliliğinin bu denli farklılık arz etmesi İslam hukuku ve TMK'nın yukarıdaki başlıkta daha ayrıntılı bir şekilde ele aldığımız iddete yüklediği anlam ve amaçlar ile doğrudan bağlantılıdır. İslam hukukunda iddetin uhrevî bir boyutunun olması ve birçok hikmeti ihtiva etmesi TMK ile kıyaslandığında iddetin çeşitliliğini artırmaktadır.

SONUÇ

İslam hukuku ve TMK açısından iddetin başlangıç ve bitişi, hükmü ve çeşitlerini mukayeseli olarak değerlendirdiğimiz bu çalışmada iddetin mana ve kendisinden beklenen maslahat açısından birçok noktada farklılık arz ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu farklılıkların en önemlilerinden biri a-) İslam hukukunda "iddet" olarak isimlendirilen bu zaman diliminin kaynağı ayet ve hadisler iken; TMK'da ise "bekleme süresi" olarak adlandırılan bu sürenin kaynağı İsviçre Medenî Kanunu'dur. b-) İslam hukukunda iddetin hem dünyevî hem uhrevî yönleri bulunurken Kanun'da ise iddetin yalnızca dünyevî yönü yer almaktadır. Başka bir ifade ile TMK, iddetin gayesi noktasında yalnızca nesebin muhafazasına yönelik bir yaklaşım sergilerken İslam hukukunda ise iddet, nesebin muhafazası ile birlikte başka hikmet ve amaçları da ihtiva etmektedir. c-) İslam hukukunda boşanma, ölüm, doğum ve mefkûd (gaip) kocanın iddeti gibi farklı iddet çeşitleri ve bu çeşitlere göre yükümlülükler ve kadının beklemesi gereken süre farklılaşmaktadır. d-) TMK'da ise iddet için üç yüz gün olarak standart bir süre gün sayısı belirlenmiştir ve İslam hukukunda olduğu gibi iddet çeşitliliğinden söz etmek mümkün değildir. e-) İddetin bitiş zamanı ve şekli hususunda da farklılıklar bulunmaktadır. Bunlardan biri, iddetin bitişi İslam hukukunda hâkimin kararına gerek duyulmaksızın sürenin tamamlanmasıyla son bulurken; TMK'ya göre kadının gebe olmadığına dair bir doktor raporu ile iddetin bitirilmesine yönelik mahkemeye dava açılmalıdır. Kadının gebe olmadığına dair mahkemeye rapor sunması ve mahkemenin de gebelik olmadığına kanaat getirdikten sonra bekleme süresini ilga etmesiyle kadının başka biri ile evlilik yapması mümkün olmaktadır. f-) İslam hukuku, iddet dönemini yeni bir evlilik için yasak ve bağlayıcı bir süre olarak değerlendirirken; Kanun'da bekleme süresi yeni bir evlilik için kanunî yasak bir zaman dilimi olmakla beraber bağlayıcılığı İslam hukuku kadar kesin değildir. TMK'daki bekleme süresi içerisindeki bu kanunî yasak, kadının, bu süre zarfında başka biriyle yaptığı evliliğin butlanını gerektirmemekte ve kadının yaptığı yeni evlilik resmî olarak geçerliliğini korumaktadır.

Çalışmada İslam hukuku ve TMK'da iddet konusunda benzer hükümlerin var olduğu sonucuna da ulaşılmıştır. Bu minvalde iki hukuk sisteminde de iddet süresinin amaçlarından biri doğacak çocuğun nesebin muhafazasıdır. Diğer benzerlik ise iki hukuk sisteminde de

¹⁰² Aydın, "Kadın ve Kanuni Bekleme Süresi", 277.

¹⁰³ "Gaipliğine karar verilen kişinin eşi, mahkemece evliliğin feshine karar verilmedikçe yeniden evlenemez." (Md. 131).

¹⁰⁴ Karataş, *İslam Hukuku Açısından İddet ve Boşanmış Kadının Evliliği*, 18.

¹⁰⁵ Aydın, "Kadın ve Kanuni Bekleme Süresi", 286-287.

iddetin başlangıcının herhangi bir sebeple son bulan nikah bağının bitişi ile başlamasıdır. Benzer bir diğer nokta ise nikah bağının ölüm, boşanma veya herhangi bir sebeple sona ermesiyle kadın için iddet gerekmede ve iki hukuk siteminde de iddetin başlangıcı için hâkim kararı gerekmeden iddet süresi kendiliğinden başlamaktadır. Son olarak ise hamile bir kadının iddetin ne zaman biteceği noktasında ise kadının iddeti, İslam hukuku ve TMK'da çocuğunu doğurması ile nihayete ermektedir.

Sonuç olarak iddetin İslam hukuku ve TMK açısından başlangıç ve bitiş süresi, hükmü ve çeşitlerini mukayeseli olarak değerlendirdiğimiz bu makalede iddete dair analitik bir yaklaşım sergilenmiştir. Ortak hukukî konular, mukayeseli ve analitik yaklaşım yöntemiyle incelenirken İslam hukuku ve TMK'nın teorik arka zemininin, meselelere yaklaşımlarını da doğrudan etkilediği gösterilmeye çalışılmıştır. Bu da incelenen hukukî konuların sadece muhteva merkezli değil aynı zamanda geniş teorik bir yaklaşımla da ele alınmasının önemini göstermektedir. Bunlara ek olarak şunu da belirtmeliyiz ki İslam hukuku ve TMK'da iddet bekleyen kadının hak ve sorumlulukları, iddetin erkek açısından sonuçları ve iddetin nafaka gibi mâlî yükümlülükleri şeklindeki farklı meselelerde alanda büyük bir boşluk bulunmakta ve bu eksendeği çalışmalara oldukça ihtiyaç bulunmaktadır. Bu konuların mukayeseli olarak çalışılması iddete dair ortaya koyduğumuz sonuçlara yenilerini ekleyecek ve özellikle aile hukuku alanındaki çalışmalara İslam hukuku ve TMK özelinde daha geniş perspektifler sağlayacaktır.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Finansman/Funding: Yazar, bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadığını kabul eder / The author acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Çıkar Çatışması / Competing Interests: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan eder / The author declare that have no competing interests.

KAYNAKÇA

- Acar, H. İbrahim. "İddet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 21/466-471. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Aydın, Mehmet Akif. *İslam-Osmanlı Aile Hukuku*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1985.
- Aydın, Seda Gayretli. "Kadın ve Kanuni Bekleme Süresi". *TBB Dergisi* 136/ (2018), 264-92.
- Baktır, Mustafa, "İhdâd", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 21/530-532. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Başpınar, Veysel. "Türk Medeni Kanunu ile Aile Hukukunda Yapılan Değişiklikler ve Bu Konuda Bazı Önerilerimiz". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 52 (2003), 79-101.
- Bilmen, Ömer Nasuhi. *Hukuk-ı İslâmiyye ve Istılahât-ı Fıkhiyye Kamusu*. 8 Cilt. İstanbul: Bilmen Yayınevi, ts.
- Buhârî, Ebû Abdullâh Muhammed b. İsmâîl. *el-Câmiu's-sahîh*. Nşr. Mustafâ Dîb el-Boga. Beyrût: Dâru İbn Kesîr, 3. Basım, 1987.
- "Civil Code (Part IV and Part V)". (Kanun No. 733). *Resmî Gazete* 89 (27 Nisan 1986). Erişim 17 Kasım 2020. <http://www.japaneselawtranslation.go.jp/law/detail/?id=2252&vm=02&re=02&new=>

- Demir, Nurdan. "İslam Hukukuna Göre Vefat İddeti Bekleyen Kadının Durumu", *Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2/1 (2018), 23-37.
- Durmuş, Üzeyir. *İslâm Hukukunda İddet ve Hükümleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Erdem, Suat. "İslam Hukukuna Göre İddet ve İddet Bekleyen Kadının Nikahı". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/2 (2013), 71-95.
- "Evlendirme Yönetmeliği" *Resmî Gazete* 18921 (7 Kasım 1985). Erişim 15 Kasım 2020. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/3.5.859747.pdf>.
- Fîrûzâbâdî, Ebû't-Tâhir Meccüddîn Muhammed b. Ya'kûb b. Muhammed. *el-Kâmûsü'l-Muhît*. Thk. Mektebetu Tahkiki't-Türas Fi Müessesetü'r-Risale. Beyrut: Müessesetü'l-Risâletü li'tabâatü li'n-Neşri ve't-Tevzi', 2. Basım, 2005.
- "Global Legal Monitor". Erişim 15 Kasım 2020. <https://www.loc.gov/law/foreign-news/article/japan-new-instructions-allow>.
- İbn Kudâme, Muvaffakuddîn Ebû Muhammed Abdullâh b. Ahmed. *el-Muğni ala Muhtasaril-Hıraki*. Thk. Abdullah bin Abdulmuhsin et-Türki vd. 15 Cilt, Dârü'l-Âlemi'l-Kütübi li't-Tabâat ve'n-Neşr ve't-Tevzi', Riyad, 2. Basım, 1997.
- Karataş, Fatih. *İslam Hukuku Açısından İddet ve Boşanmış Kadının Evliliği*. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010.
- Kâsânî, Ebû Bekr b. Mes'ud. *Bedâi'us-sanâi' fi tertîbi's-şerâi'*. 10 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2. Basım, 1986.
- Kayar, Sümeyye. *İslam Hukuku ve Türk Medenî Kanunu Açısından Sahih Evlilik*. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Kudûrî, Ebû'l-Hüseyn Ahmed b. Ebî Bekr Muhammed b. Ahmed. *Muhtasaru'l-Kudûrî*. Thk. Kamil Muhammed Muhammed Uveydet. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1997.
- Merginânî, Ebu'l-Hasen Ali b. Ebû Bekr. *el-Hidâye serhu Bidâyeti'l-mübtedî*. Thk. Tâlal Yûsuf. 3 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, ts.
- Müslim, Ebu'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc. *Sahîhu Müslim*. Nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. Beyrût: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, ts.
- Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî. *el-Mecmû' Şerhu'l-Mühezzeb li's-Şirazi*. 20 Cilt. yy.: Dârü'l-Fikr, ts.
- Osmanlı Hukuk-ı Aile Kararnâmesi*. Haz. Orhan Çeker. Konya: Mehîr Vakfı Yayınları, 2017.
- Özdan, Bilge. "Medenî Kanun'un Kabulünün 70'nci Yılında Aile Hukuku". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 44/ 1 (1995), 79-125.
- Paksoy Erbaydar Nuket, Odabaş Aysun Balseven. "Medenî Kanununun Bekleme Süresi (İddet Müddeti) ile İlgili 132. Maddesinin Kadın Hakları ve Modern Tıptaki Gelişmeler Işığında Değerlendirilmesi". *Fe Dergi* 10/1 (2018), 112-119.
- Sâbûnî, Muhammed Ali. *Revâi'ül-beyân fi tefsîr âyât'il-ahkâm min'el Kur'ân*. 2 Cilt. Dımaşk: Mektebetü'l-Gazâlî, 3. Basım, 1980.
- Semerkandî, Ebû Bekr Alâuddin Muhammed b. Ahmed b. Ebî Ahmed. *Tuhfetü'l-fukahâ*. 3 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1994.
- Serahsî, Muhammed b. Ebi Sehl. *Kitâbu'l-Mebsût fi'l-fikhi'l-Hanefî*. 30 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2009.
- Şâfî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs. *el-Üm*. 8 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Marife, 1990.
- Şîrbînî, Muhammed b. Ahmed. *Muğni'l-muhtâc ilâ ma'rife me'âni'l-minhâc*. 6 Cilt. y.y.: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1994.
- Türk Medenî Kanunu (Kanun No. 4721). *Resmî Gazete* 24607 (8 Aralık 2001). Erişim Tarihi 15 Kasım 2020. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=4721&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>.

- “Türk Kanunu Medenîsinin Yürürlükten Kaldırılmış Hükümleri” (Kanun No. 743). Resmî Gazete 339 (4 Nisan 1926). Erişim 15 Kasım 2020. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/5.3.743.pdf>.
- TBMM Cumhuriyet Halk Partisi Grup Başkanlığı. “Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına”. Erişim 13 Kasım 2020. <https://www.tbmm.gov.tr/d26/2/2-0976.pdf>.
- Vatansever, Müge. *Eski Türk Hukukunda Boşanma ve Günümüz Hukukuyla Karşılaştırılması*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011.
- Yaman, Ahmet. *İslam Aile Hukuku*. İstanbul: Marifet Yayınları, 1999.
- Zuhaylî, Vehbe. *el-Fıkhü'l-İslâmî ve edilletuhû*. 8 Cilt. Dimaşk: Dârü'l-Fıkr, 3. Basım, 1989.